

בס"ד, יום ראשון ז' אדר תש"ע

שם: _____ זמן: _____

מבחן שבועי מסכת סנהדרין סח - עד (49)

א. (1) ממי גמר ר' עקיבא נטיעות קישואין, ובאיזה אופן שרי ללמד, ומדוע? (2) הלוכש תפילין בערב שבת, האם צריך לחולצן עם השקיעה, ומדוע? ואי נימא דצריך, האם קודם הוא להדלקת הנר או לאו, והיכן מצינו שנהגו לא כמנהג, ומדוע נהגו כן? (3) האם ר' אליעזר חיסר מרבותיו? והאם תלמידיו חיסרו ממנו? (4) כדור המלא במוכין, האם המוכין נחשבים לדבר אחד עם הכדור, או לאו, ולמאי נפקא מינה? (5) מה הם הדברים שאמר ר' אליעזר בשעת פטירתו?

ב. (1) האם קטן יכול להעשות בן סורר ומורה, ומנין? ואמאי לא ילפינן לה מהיבא דילפינן לכל התורה? (2) עד איזה גיל יכול להעשות בן סורר ומורה, ומהיכן ילפינן לה? (3) האם יש אופנים שאף שלפי גילו ראוי להעשות בן סורר ומורה, מכל מקום אינו נעשה בן סורר ומורה, ומהיכן ילפינן לה? (4) האם שייך שיהיו נכסים לקטן, ואם שייך, באיזה אופן? והאם משכחת שבועה על טענתו, ומדוע? (5) האם שייך גר קטן? הוכח! ובאיזה אופן איירי?

ג. (1) האם קטן מוליד או לאו, ומהיכן יש להוכיח, ומאיזה גיל לא הוי קטן? (2) למאן דאמר קטן אינו מוליד, אמאי אינו מוליד? הוכח! (3) מהו השיעור לדעת ר' ברוספדאי כדי להיות בן סורר ומורה, ומה הביאור בשיטתו, ומה שמעינן מדבריו, ולמאי נפקא מינה? (4) באר הנידון האם אזלינן בתר רובא בדיני נפשות, ומהיכן פשטינן?

ד. (1) קטנה בת ג' שנים שנישאת, מה דין אחר הבא עליה, ומדוע? (2) מה דין המסוללת בבנה קטן לענין כהונה, ומדוע? (3) הוכח באיזה גיל היו דורות הראשונים יולדים! והאם יש חילוק בין זכר לנקיבה? הוכח! (4) כשנמנו בנים בסדר מסוים, האם הוא ראייה לסדר גדולתן בשנים או לאו? הוכח! (5) באר הנידון אם בת נעשית סורר ומורה, או לאו!

ה. (1) מהו זולל וסובא הנאמר בבן סורר ומורה, ומניין? ומה השיעור של האכילה והשתיה כדי לחייבו? (2) מה חידש רב חנן בר מולדה בדין "זולל וסובא", ומה הטעם בדבריו? והאם הבשר והיין המותרים בערב תשעה באב, שווים לבשר והיין שאינו נעשה מחמתם סורר ומורה, ומדוע? (3) מה נאמר בסוגיין בגנות היין, ומה נאמר בשבח היין? (4) "וידע את אשר עשה לו בנו הקטן", מה עשה לו, ומה עונש ענשו, ואמאי דווקא עונש זה?

ו. (1) מהו האילן שממנו אכל אדם הראשון, ומניין? (2) אלו דברי תוכחה אמרה בת שבע לשלמה, והאם קיבל לדבריה, ומנלן? (3) בן סורר ומורה שאכל יחידי, או בחבורה, האם נעשה בן סורר ומורה (פרט)? (4) מהי סעודת עיבור החודש, ומתי נעשית, ומה אוכלים בה, והיכן אוכלים אותה? (5) אכל בשר עוף, האם נעשה בן סורר ומורה (פרט)? (6) באיזה אופן אמרינן דאין אכילתו נחשבת לסורר ומורה, ומדוע?

ז. (1) מה נאמר על הישן בבית המדרש, ומהיכן ילפינן לה? (2) מה בן סורר ומורה צריך לגנוב כדי להתחייב, ומהיכן צריך לגנוב, והיכן צריך לאכול אכילתו, ומדוע? (3) באיזה אופן חידש ר' יהודה דאינו נעשה בן סורר ומורה, ומדוע? ומה הדין היכא דאמו אסורה לאביו, ומדוע? (4) באר הנידון האם היה מעולם בן סורר ומורה או לאו? ועל מה דנו עוד אם היה או לא היה, ומה טעם הנידון? (5) באיזה מצב צריכים להיות הורי הבן סורר ומורה, ומהיכן ילפינן לה?

ח. (1) האם מיד כשגנב סקלינג ליה, או לאו, ומניין? והאם משכחת לה מלקות בבן סורר ומורה, ומהיכן ילפינן לה? (2) בן סורר ומורה שכשגנב היה ראוי לחייבו, ועתה הקיף זקן התחנות, מה דינו, ומדוע? (3) בן נח שבירך את ה' ונתגייר, מה דינו? ומה דינו היכא דבא על אשת חבירו ומאורסת חבירו, או על אשת ישראל ומאורסת ישראל, ונתגייר, ומדוע? (4) נערה שזינתה ובגרה, מה דינה, ומדוע? והא יש להוכיח מדינה לענין בן נח שבירך את ה' ונתגייר?

ט. (1) מי הם הנידונים על שם סופם, ואמאי נידונים על שם סופם, ומה ההכרח לומר דלא נידונים על השתא? (2) הבא במחותרת, ושיבר כלים, מה דינו, ומדוע? והאם באופן שנטלן ורק אחר כך נשברו, או דכלל לא נשברו, דינו שונה, ומדוע, והאם יש להוכיח ממתניתין להאי מילתא? (3) אמאי גנב חייב באונסין? (4) הגונב כיס בשבת, האם חייב על הכיס (פרט), ומדוע?

י. (1) מה ילפינן מדכתיב "אם זרחה עליו השמש" גבי בא במחותרת? (2) הבא במחותרת ונפל עליו גל, האם חייב לפקח עליו את הגל או לאו, ומדוע? ומה הדין היכא דנפל עליו הגל בשבת, ומניין? (3) מה ילפינן מדכתיב "והוכה ומת", ומאי אתי לאשמועינן? (4) מה דין קטן הרודף (פרט), ומדוע, ומהיכן יש להוכיח את דינו? (5) האם דוחין נפש מפני נפש (פרט)?

יא. (1) "ואלו שמצילין אותן בנפשן", את מי מצילים, ומניין? והאם הוא חובה? ובנפש של מי איירי? (2) אמאי בשאר חייבי כריתות ומיתות בית דין לא ילפינן מנייהו דגם מצילין אותן בנפשם? (3) האם עונשין מן הדין, ומה הדין גבי היקש, ומדוע? (4) הרואה חבירו טובע בנהר, או רואה אחר שרודף אחר חבירו להורגו, ולא הצילו, על איזה איסור עבר? והאם חייב להצילו רק בגופו, או אף בממונו, ומניין?

יב. 1) מה ילפינן מ" אין לנערה חטא מות", למאי דסלקא דעתין ולמאי דמסקינן, וכיצד ילפינן? 2) באיזה אופנים אמרינן דאין מצילין את הנערה המאורסה בנפשו, ומדוע? 3) האם יש קנס בבא על אחותו (פרט), ומדוע? ומה הדין היכא דבא על בתו או אשת אחיו המאורסה, ומדוע? 4) ביאה בלא השרת בתולין, האם מחייבת בקנס?

יג. 1) האם בכל גווני שרי להרוג את הרודף אחר חבירו להורגו, ומניין? 2) הכלים שנשברו תוך כדי הרדיפה, האם חייבים עליהם (פרט), ומדוע? 3) הרוצה לעבוד עבודת כוכבים או לחלל את השבת, האם מצילין אותם בנפשם, ומדוע? 4) יהודי שאונסים אותו באונס מיתה לעבור עבירה, האם יעבור או יהרג, ומדוע?

יד. 1) מהי "ערכתא דמסאנא", והאם חייב למסור נפש עליה (פרט), ומדוע? 2) אשת איש הנאנסת להבעל לגוי או לישראל, האם חייבת למסור נפשה, ומדוע? והאם בפרהסיא דינה שונה, ומדוע? 3) האם שרי ליתן לגויים כלים לצורך עבודה זרה? 4) באר הצדדים אם בן נח מצוות על קידוש השם, ומה פשטינן?

בהצלחה

תשובות למבחן סנהדרין סח עד

א. (1) מעיקרא למד מר' אליעזר ולא גמר, עד שלמד מר' יהושע. ושרי ללמד אף באופן שעושה מעשה, דאמר מר' "לא תלמד לעשות" אבל אתה למד להבין ולהורות.

(2) למאן דאמר שבת לאו זמן תפילין חייבים לחלוץ התפילין עם השקיעה מחשש שמא יצא עמהם לרשות הרבים, ואף אם אינו יכול לצאת, מכל מקום אסרו. וחליצת התפילין קודמת להדלקת הנר, וכמבואר בשבת. ומכל מקום בשעת פטירתו של ר' אליעזר, נטרדה השעה משום חוליו ואיחרו להדליק, ועל כן גער בהם שקודם ידליקו הנר שהוא איסור סקילה, ורק אחר כך יחלצו תפיליו דהוי רק שבות.

(3) לגירסא דידן, ר' אליעזר לא חיסר מרביתו אפילו ככלב המלקק מן הים. ואילו תלמידיו חיסרו ממנו כמכחול בשפורפרת. אבל גירסת רש"י, דר' אליעזר חיסר מרביתו ככלב המלקק מן הים, ואילו תלמידיו לא חיסרו ממנו כלל ואפילו כמכחול בשפורפרת.

(4) לדעת ר' אליעזר נחשב הוא לדבר אחד עם הכדור, ולדעת רבנן הוא דבר בפני עצמו, ונפקא מינה לענין חציצה, האם חוצץ הוא לטהרת הכדור. וכן לענין היכא דנטמא הכדור, דאי נימא דהמוכין דבר בפני עצמם הן, אין להם טומאה והנוגע בהן טהור.

(5) אמר לחבירו של ר' עקיבא שתמיהא אם ימותו מיתת עצמן, ולר' עקיבא אמר ששלו גדולה משלהם כיון דליבו פתוח כאלם ואילו היה משמשו היה למד ממנו הרבה. ואמר על עצמו שהוא כספר תורה הגלול שלא למדו ממנו. ופסק לענין כדור ואימוס, דמקבלים טומאה דחשיב בית קיבול, וכן המוכין שבתוכו אינן חוצצין לטהרתו, וכן נעל שעל גבי האימוס אפילו שנגמרה תפירתה, חשיבה עדיין שלא נגמרה מלאכתה וטהורה.

ב. (1) אינו יכול להעשות בן סורר ומורה, משום דכתיב "כי יהיה לאיש בן" וילפינן דרק כשהבן נהיה לאיש הוא בן סורר ומורה. ובתוס' כתבו, דאיש הוא מלשון גבורה, וילפינן מינה דרק סמוך לגבורתו של איש הוא בן סורר ומורה. ועוד כתבו התוס', דאכתי בעינן להא דלא בא לכלל מצוות, דאי לאו הכי, איכא למימר דאף קטן חשיב סמוך לאיש. והכא לא ילפינן מהא דבכל התורה קטן פטור, דהא לא נידון על חטאו אלא נידון על שם סופו.

(2) עד שיקיף זקן התחתון, ומסקינן בגמ', דהיינו הקפת גיד ולא הקפת ביצים. וילפינן לה מדכתיב "כי יהיה לאיש בן", והיינו דרק סמוך הוא לאיש ולא בא לכלל גבורתו של איש.

(3) למאן דאמר קטן מוליד, שייך שלא יעשה בן סורר ומורה באופן שאביו של הבן ילדו בקטנותו, ודרשינן לה מדכתיב "לאיש בן", ואי אתי רק לסורר ומורה עצמו שיהיה סמוך לאיש, הוי ליה למיכתב "כי יהיה בן לאיש". וכן דרשינן לקמן, דאם לאותו סורר יש ילדים או דראוי להיות אב, נמי אינו נעשה סורר ומורה, דהא כתיב "בן" ולא אב.

(4) שייך באופן שדעת אחרת מקנה, והגיע לגיל דנוטל חפץ ומחזירו לאחר שעה, או באופן שזיכו לו (ירושלמי), או באופן שהוא גר וירש את אביו קודם גירותו, או שכר פעולתו ומעשה ידיו, ואו נתגיירה אמו כשהיתה מעוברת, דלאחר מותה יורשה. ולענין שבועה, כתבו התוס' דאיירי רק בקפץ ונשבע, דהא אין נשבעין על טענת קטן, אי נמי דאיירי בשבועת עד אחד.

(5) מהא דמיעטה תורה דרק איש אתה צריך לחזור אם יש לו קרובים, על כרחך דמשכחת לה גר קטן, דרק בגר שייך שלא יהיה לו קרובים. וכן הוכיחו התוס' מהא דבמתן תורה דחשיבה גירות הוי אף קטנים. ומשכחת לה, או באופן שנתגיירה אמו כשהיא מעוברת, אי נמי, דכיון דמוכים לו את עצמו, שפיר מהני לזכות אפילו לקטן, והיינו בתנאי שלא ימחה כשיגדיל.

ג. (1) לדעת רב חסדא קטן מוליד, והיינו דמיעט קרא דאם יש לקטן בן אינו נעשה בן סורר ומורה. ולדעת רבה אינו מוליד, והיינו דאמר רחמנא דדוקא איש גר אתה צריך לחפש אם יש לו קרובים, אבל קטן גר בידוע שאין לו יורשים. וקטן בזמן הזה היינו פחות מבן יג ולא הביא שערות, אבל בדורות ראשונים משעה שהביא שערות אפילו קטנים, חשיב גדול.

(2) אינו מוליד משום דשכבת זרעו אינה מבושלת, דעל כרחך דיש לו שכבת זרע, דהא רבינן לקטן בן ט' דהוי בכלל "ואיש אשר ישכב את אשה שכבת זרע". וכן כתיב "איש כי יזיד" ודרשינן דרק איש מויד ומבשל.

(3) אפילו אם לא הקיף זקן התחתון, אם מלאו ג' חודשים מהיותו גדול, אינו יכול להעשות בן סורר ומורה, והיינו משום דכתיב "בן" ודרשינן דלא הראוי להיות "אב" והיינו ג' חודשים אחר שהגדיל שאילו אשתו היתה מתעברת, היה אפשר להכיר עוברת. ושמעינן מינה דאין נשים שניכר עוברן פחות מג' חודשים, ואפילו היולדות לו, דאי לאו הכי יש לפוטרו אחר ב' חודשים ושליש דכבר ראוי להיות אב. ונפקא מינה דאם נישאת לראשון ולא המתינה ונישאת לשני וניכר עוברת לב' חודשים ושליש, על כרחך דשל הראשון הוא. אמנם דחינן דאף אי ניכר לפחות מג' חודשים, מכל מקום אזלינן בתר רובא.

(4) איכא למימר דכיון דכתיב והצילו העדה, לא אזלינן בתר רובא להחמיר עליו, אבל מהא דזה אומר בג' בחודש וזה אומר בב' בחודש עדותן קיימת, מוכח דאזלינן בתר רובא, דסמכינן אהא דרובא דאינשי עבדי דטעי בעיבורא דירחא.

ד. (1) הבא עליה בשוגג חייב קרבן, ובמוזד והתראה חייב מיתה, והיינו משום דאזלינן בתר רובא דלאו איילוניות הן, וקידושיה קידושין [והיינו באופן שאביה קיבל קידושיה, או דמסרה לביאה]. ואי נימא דבנפשות לא אזלינן בתר רובא, רק באופן שקיבל עליו הקידושין אף אם תמצא איילוניות, חייבים מיתה.

(2) באופן שבנה בן ט' והערה בה, לכולי עלמא פסולה מן הכהונה דהא ביאתו ביאה והוא זונה [ובמוזד והתראה נהרגת]. ובקטן פחות מח' אין ביאתו ביאה, ולכולי עלמא כשרה. ובקטן בן ח', בית שמאי פוסלים דילפינן מדורות ראשונים דחשיב ביאה, ובית הלל מכשירים, דלא ילפינן מדורות ראשונים.

(3) לכל הפחות מגיל ח', דהא חזינן דכלב בהיותו בן ארבעים, והיינו בזמן שילוח המרגלים, בצלאל בנו של אורי בנו של חור בנו, היה בן ארבע עשרה, דהא בשעת בניית המשכן היה בן שלש עשרה, ושנה אחר כך נשתלחו המרגלים, וכשנוריד שתי שנים לג' עיבורין [ולרש"י היינו ז' חודשי עיבור ועוד חודש לימי טומאה וטהרה. ולתוס' חודש אחד לא דק], נשאר עשרים וארבעה שנים לג' דורות. אבל אשה חזינן דיולדת אף בפחות, דהא בת שבע ילדה לדוד קודם היותה בן ח', דהרי אחיתופל אבי אביה מת בגיל שלושים ושלוש, ושלמה בנה היה בן שבע שנים במות אחיתופל, ומבואר בקרא דילדה בן קודם שלמה.

(4) שייך שלפי סדר חכמתן נמנו, דהא כתיב "שם חם ויפת" ויפת הלא היה הגדול כדכתיב "אחי יפת הגדול", וכן כתיב דשם בן מאת שנה הוליד את ארפכשד, והיה הוא שנתיים אחר המבול, ואי נימא דנולד ראשון, הרי שנתיים אחר המבול היה בן מאה ושנים, דהא מאה שנה קודם המבול ילדן נח.

(5) אמרינן דראויה היתה להיות סורר ומורה, משום דהכל מצויין אצלה בעבירה, וכשלא תמצא די סיפוקה, תעמוד בפרשת דרכים ותרגיל הבריות לעבירה בשביל אתנן. אלא דגזירת הכתוב היא, "בן" ולא בת.

- ה. (1) זולל היינו אוכל בשר, וטובא היינו שותה יין, וראיה לדבר אין, אבל זכר לדבר יש, כדכתב שלמה "אל תהי בטובאי יין ובזוללי בשר למו". ולדעת תנא קמא בעינן שיאכל תרטימר דהיינו חצי מנה בשר, וחצי לוג מיין האיטלקי נאבל ביין אחר, בעינן טפי מחצי לוג. (רש"י). ולדעת ר' יוסי, בעינן מנה בשר, ולוג יין.
- (2) דבעינן שיקנה דווקא בזול, דאילו ביוקר לא שכיחי ליה מעות ולא ממשיך בתריה, וכן בעינן שיאכל הבשר באופן דבשיל ולא בשיל וכבשר כיבא דאכלי גנבי, דאילו במבושל כדרכו כיון שיש בו שהות, אין חשש שימשך אחריו, וביין בעינן מזוג ולא מזוג, דדוקא ככהאי גוונא ממשיך בתריה. ולענין ערב תשעה באב דטעם האיסור משום שמחה, כל בשר מליח שעברו עליו ב' ימים ולילה, כיון דנחלף טעמו במלחו, אין בו איסור. וכן יין מגיתו והיינו עד ג' ימים שרי. אבל לענין סורר ומורה דבעינן ממשיך בתריה, רק בשר שלא עבר עליו לילה וטעמו לא פג, ויין שעבר עליו ארבעים יום, ממשיך בתריהו.
- (3) היין מלבין פני הרשעים לעולם הבא, ואחריתו דם, והשותהו בלא מדה נעשה רש, ומששם ונוטל חכמת לב השותהו בלא מדה, ולחד מאן דאמר גורם אוי ואבוי ומדנים ושיח ופצעים חינם וחכלילות עיניים, ויג ויזין נאמרו בו. ומאיךך נאמר דהשותהו במדה נעשה ראש, ומפקח, וכן למי שיש אוי ואבוי ופצעים חינם מסיר צערו, וכן מסיר צער האבלים.
- (4) איכא למאן דאמר שסירסו, ואיכא מאן דאמר שאף רבעו, וקיללו בבן רביעי, כשם שמנע ממנו להביא בן רביעי, ולא קיללו עצמו כיון דהקדוש ברוך הוא כבר ברכו ואין הקללה שורה על המבורכים.

- ו. (1) לדעת ר' מאיר היה הוא גפן, דאין לך מביא יללה על האדם אלא יין. ולדעת ר' יהודה היה הוא חיטה, דהא עץ הדעת קרי ליה, ומצינו דחטה גורמת דעת, דהא אין התינוק יודע לקרוא אבא ואמא אלא משטעם טעם דגן. ולדעת ר' נחמיה היה הוא תאינה, דבדבר שבו קילקלו בו נתקנו והיינו דכתיב ויתפרו עלה תאנה. ולרש"י היינו דכן הדרך דממה שאדם לוקח, על ידו מתקן הקדוש ברוך הוא רפואה. ולתוס' היינו משום דכל האילנות לא פתחו לו משום דעבר על דעתו של מקום, ורק הגפן שעל ידה נתקלקל, פתחה לו.
- (2) דיאמרו דהוא בנה ולא בן דוד, דהא דוד ירא ה', ולא יתכן שיצא ממנו בן בעל הגאה ושכרות. וכן אמרה לו שהיא גרמה לו שיהיה מלובן ומזורז ונדרה עברו שיהיה זריו וממולא בתורה והגון לנביאות, וכן אמרה לו דלמה לו להתעסק עם מלכים שמשכתרים ואומרים למה לנו קל, וכן מי שכל רזי עולם גלויים לו, או שכל רוזני עולם משכימים לפתחו, לא ראוי שישתכר. והודה לדבריה, כדכתיב "כי בער אנוכי מאיש" והיינו מנח שנאמר בו איש האדמה, "ולא בינת אדם לי" והיינו אדם הראשון.
- (3) בעינן דווקא שיאכל בחבורה שכולה פריצים, אבל יש שם אחד הגון, לא ממשיך. אבל אם היא סעודת מצוה, אפילו שכולם פריצים, לא הוי סורר ומורה משום דכיון דבמצוה עסיק לא ממשיך.
- (4) סעודה שעושים בעליה (שמעברין בה החודש) בליל יום ל"א להודיע ולפרסם דעיברו החודש, ועושים אותה בפירסום עשרה ואין אוכלים אותה אלא בלילה, ומכל מקום עולים לה מבוער יום כדי שיהיה ניכר, וכן יורדים בהשכמה כדי שיבינו שהיו שם בלילה, ואוכלים בה פת דגן וקטנית.
- (5) אינו נעשה בן סורר ומורה, ומכל מקום יכול להשלים לתרטימר בשר בהמה. והני מילי בעופות טהורים, אבל בעופות טמאים אפילו להשלים פחות מכזית לא מהני.
- (6) באופן שאכל דברים טמאים או אסורים לא הוי סורר ומורה, משום דכתיב "איננו שומע בקולינו" לאפוקי זה שאינו שומע אף בקול המקום. וכן אם אכל דבר מצוה, או אפילו מעשר שני בירושלים, דכיון דאכלו כדרך מצוותו, לא ממשיך. וכן אם אכל כל אוכלין ולא אכל בשר, או שתה כל משקין ולא שתה יין.

- ז. (1) תורתו נעשית לו קרעים קרעים. וביאר רש"י דמשכח לימודו ואינו נזכר אלא לסירוגין. וילפינן לה מדכתיב "קרעים תלביש נומה".
- (2) צריך לגנוב מעות מאביו, דבעינן שיהיה שכיח לו לגנוב, וצריך שיאכל דווקא ברשות אחרים, דאילו ברשות אביו בעית ולא חיישינן דממשיך. ולדעת ר' יוסי בר יהודה בעינן נמי שיגנוב משל אמו, ומשכחת לה או במעות סעודה המזומנת אף לה, דכיון דהבעל חייב במזונותיה, איהי נמי שייכא בהאי מעות, וכן משכחת לה היכא שנתנו לה אחרים על מנת שאין לבעלה רשות בהם, או באופן דבעלה נתן לה.
- (3) באופן שאין אמו ראויה לאביו, והיינו שאינה שוה לו בקול בקומה ובמראה, וילף לה מדכתיב "בקולנו" ולא כתיב בקולותינו או בקולינו, ומשמע דבעינן דלתרווייהו יהיה חד קלא, ומדחד קלא בעינן, הוא הדין דבעינן שוים במראה ובקומה. וחייב בן סורר ומורה שייך אף אם אמו אסורה לאביו, משום דלא כתיב ביה אשות.
- (4) אמרינן דלדעת ר' יהודה בן סורר ומורה לא היה ולא נברא, דהא לא שכיח שיהיו אביו ואמו שוים בקול במראה ובקומה, אלא דרוש וקבל שכר. וכן אמר ר' שמעון, דהא לא מסתברא דבשביל שאכל תרטימר בשר ושתה לוג יין יביאווהו אביו ואמו לסוקלו. אמנם ר' יונתן אמר דהיה על קברו של בן סורר ומורה. וכן אמרינן לענין עיר הנדחת דלדעת ר' אליעזר דאם יש בה מזוזה אינה נשרפת, משום דבעינן כל שללה, ומזוזה הא איכא איסור משום "לא תעשון כן", דמעולם לא היתה ולא נכתבה אלא לדרוש ולקבל שכר, ור' יונתן אמר דהיה על תילה של עיר הנדחת. וכן אמרינן לענין בית המנוגע, דלדעת ר' אליעזר ברבי שמעון דאמר דבעינן שיעור ב' גריסים על שתי אבנים העומדות בקרן זווית, נמי לא משכחת לה בית המנוגע ודרוש וקבל שכר, ור' אליעזר בר' צדוק אמר דראה מקום שהיה בו בית המנוגע.
- (5) צריכים להיות לא גידמים, ולא חגרים, ולא אלמים, ולא חרשים ולא סומים. וילפינן לה מדכתיב קרא יתירא, "ותפסו בו" ולא גידמין, "והוציאו אותו" ולא חגרים, "ואמרו" ולא אילמים, "בנינו זה" ולא סומים, "איננו שומע בקולינו" ולא חרשין [דאינן יודעים אם בזמן שאמרו לו לא שמע בקולם].

- ח. (1) בתחילה מוכיחים אותו אביו ואמו, כדכתיב "ויסרו אותו", ואם לא שמע, מלקים אותו כדילפינן מיסרו ויסרו בן מבן, ואם לא שמע מעידים עליו בבית דין וסוקלים אותו.
- (2) אם לא נגמר דינו, אינו נהרג, ומסקינן דהיינו משום דאזלינן בתר השתא דלאו בר חיובא הוא. אבל אם כבר נגמר דינו, גברא קטילא הוא ולא מחפשים זכות להצילו.
- (3) בירך את ה' ונתגייר, לדעת ר' חנינא פטור, משום דנשתנה דינו ונשתנתה מיתתו, ובמיתה דהשתא ליכא להורגו, דהא לא התחייב בה, דהרי התחייב בקלה ממנה. וכתב רש"י דמאן דפליג אר' חנינא סבר דנידון בסקילה כהשתא. ואם בא על אשת חבירו ונתגייר פטור, משום דאזלינן בתר השתא ואילו היה עושה כן עתה היה פטור. וכל שכן דפטור במאורסת חבירו, דאף בן נח אינו מתחייב עליה. אבל אם בא על אשת ישראל, מבואר בברייתא דחייב חנק, ולמאן דאמר דבעלמא מיתתו של בן נח בחנק, ניחא דכיון דלא השתנתה מיתתו, נידון בה. ולמאן דאמר בן נח בסייף, צריך לומר דחנק קל מסייף, ושפיר אמרינן דלא השתנתה מיתתו, משום דאף

המיתה הקלה היתה ראויה לו מתחילה אלא דהחמיר עליו יותר, ואו דאף שהשתנתה מיתתו, מכל מקום כיון שהתחייב בחמורה, שפיר נידון בקלה הימנה (תוס'). ואם בא על נערה מאורסה, ניהא בפשיטות, דהא אף מעיקרא היה נידון בסקילה. (4) זינתה ובגרה, מבואר בברייתא דנידונת בחנק כדהשתא, והיינו משום דנשתנה גופה, ושפיר יש להוכיח לכן נח שבירך השם ונתגייר, דכל שכן שאם השתנה דינו ומיתתו, דאינו נידון כדמעיקרא, ומכל מקום אף כדהשתא אינו נידון, משום דבחמורה לא התחייב, ולא דמי לבגרה שנידונת כבקלה דהשתא. אמנם ר' יוחנן שנה דנידונת בסקילה כדמעיקרא, ולא חיישין בהא דנשתנה גופה, וכתב רש"י דהוא הדין להיכא דנשתנה דינו כבן נח שבירך השם דנידון בקלה. והתוס' כתבו, דשאני בן נח דהא נשתנה אף דינו.

ט. (1) בן סורר ומורה נידון על שם סופו, דירדה תורה לסוף דעתו שאינו מוצא די סיפוקו ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, ולכך אמרה תורה ימות עכשיו ולא ימות לכשיתחייב לפי שמיתה לרשעים טובה להם וטובה לעולם. וליכא למימר דנידון על השתא, דהא על גניבה אינו חייב מיתה, וכן על אכילת תרטימר בשר ושתית חצי לוג יין לא מצינו עונש מיתה. וכן הבא במחתרת נידון על שם סופו, ויש רשות לבעל הבית להורגו, אף שעדיין לא הרג ואינו חייב מיתה, והיינו משום דעל כרחך דסופו להרוג, דהא יודע שאין אדם מעמיד על ממונו ובכוונתו שאם יעמוד בעל הבית נגדו יהרגו, ולהכי אמרה תורה הבא להרוגך השכם להורגו. (2) באופן ששיבר כלים במחתרת, מבואר במתניתין דאם אין לו דמים ושירי להורגו, אין לחייבו על הממון, דהא אף חייבי מיתות שוגגין פטורים מן התשלומים. והיכא דשברן רק אחר זמן נמי פטור, משום דהתחייב מיתה ואין לחייבו ממון, [אמנם לצאת ידי שמים כן חייב]. ובאופן דנטלם ולא שיברן, לדעת רב הוא פטור, משום דבשעת הגניבה קנאם וכיון דהתחייב מיתה אין לחייבו ממון. ולדעת רבא חייב, כיון דאין הגנב קונה הגניבה ואכתי ברשות הבעלים היא עומדת, ומחויב להשיבם לבעלים. ואף דבמתניתין קתני שיברן, סבר רב דלאו ראייה היא, דאיכא לדחוקי דאתי לאשמועינן דאף אם שברן שלא בכוונה חייב דאדם מועד לעולם. (3) מעיקרא סבר רבא דהוא משום דהגנב קנאם ורק התחייב תשלומים לבעלים. אך רבא הסיק דרק לענין אונסין קאי ברשותיה, דכל הנאה שלו כשואל.

(4) באופן שהגביה הכיס בבית הגנב, כיון דעדיין לא התחייב על חילול שבת, ודאי דחייב על הכיס. אבל אם גררו והוציאו לתוך ידו שהניחה בתוך ג' טפחים סמוך לקרקע, כיון שאיסור גניבה ואיסור שבת באין כאחת, לדעת רב אמרינן קים ליה בדרכה מיניה ואינו חייב על הכיס. ולדעת רבא, כל עוד שהכיס בעין חייב להשיבו, דהא לא קנאו, אבל אם מיד נפל לנהר, אף לרבא פטור.

י. (1) דאם אב חתר אצל בנו, כדי להורגו בעינן שיהיה ברור כשמש שבא להורגו, דבסתמא רחמי האב על בנו ולא בא להורגו. ומאידך, אם בן חתר אצל אביו, כדי לא להורגו בעינן שיהיה ברור כשמש שלא בא להורגו, דמסתמא אמרינן דבא להורגו. (2) באופן שאין לו דמים כגון בבן על האב, אין חיוב לפקח עליו את הגל, דהא כיון דמשעת החתירה ניתן להורגו, גברא קטילא הוא ואין חובה להצילו. אבל אם יש לו דמים כגון אב על הבן, ודאי דחייב לפקח עליו את הגל, ואפילו בשבת, וילפינן לה מדכתיב "יש לו דמים" בלשון רבים.

(3) מדכתיב "והוכה" ילפינן דאף על ידי כל אדם אפשר להורגו, ולא אמרינן דכיון דרק על בעל הבית בא להורגו, רק בעל הבית מותר להקדימו ולהורגו, אלא כיון דעל עסקי נפשות ישראל הוא בא, דינו כרודף ומותר לכולם להורגו. ומדכתיב "ומת" ילפינן דאם אי אפשר להורגו בהכאה, יכול להורגו בכל מיתה אחרת, דבלאו קרא הואי אמינא דבעינן קרא דכתיב, דהא הוי רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחת דסגי בכל מיתה, ואין מלמדים.

(4) לדעת רב הונא נמי ניתן להצילו בנפשו, והיינו משום דרודף לא בעי התראה, כמבואר בברייתא, דסגי שיאמר לו ראה שישאל וכן ברית הוא, ולא בעינן שהרודף יקבל עליו התראה. אמנם לתירוץ אחד בגמ', איכא פלוגתא בהא, דאיכא מאן דסבר דאף רודף בעינן שיקבל עליו התראה, ואם כן אין להרוג את הקטן דהא אינו בר התראה. אבל עובר שהוציא ראשו דהוי כילוד, אף אם מסכן את האם והוי רודף, מכל מקום אין להורגו משום דמשמיא קרדפו ליה.

(5) בעובר שהוציא ראשו אין דוחין נפש מפני נפש, ואין להרוג העובר להציל האם. אבל היכא דבין אם ימסרוהו ובין אם לא ימסרוהו יהרג, כההיא דשבע בן בכרי, שפיר דוחין נפש מפני נפש, ויש להציל כל העיר בנפשו. ועוד כתב, רש"י דשאני שבע בן בכרי דהיה מורד במלכות.

יא. (1) מצילין את הרודף אחר חבירו להורגו, ואת הרודף העריות, והזכר, בנפשו של עצמן, [אמנם לענין נערה מאורסה, מצילין אותה בנפש הרודף], והיינו דהורגים אותם קודם שיעשו העבירה. ובנערה מאורסה כתיב להדיא, דכתיב "ואין מושיע לה" הא יש מושיע חייב להושיעה. וקאי נמי על כל העריות ואף על הזכר, כדכתיב קרא יתירא "חטא מות". ורוצח הוקש לנערה המאורסה כדכתיב "כי כאשר יקום איש על רעהו". וכתבו התוס' דהכא הוא חובה להצילן. [ואיכא מאן דאמר דמצילין אף את העובר עבודה כוכבים. ואיכא מאן דאמר דאף את המחלל שבת].

(2) רש"י כתב, דמדגלי בעריות דיש בהם פגם, מוכח דדווקא בעבירות דפגם קפיד רחמנא, מלבד ברוצח דכתיב בהו הקישא. והתוס' כתבו, דמדכתיב גבי נערה "ואין מושיע לה" משמע דאבושתה קפיד קרא.

(3) איכא פלוגתא אם עונשין מדין קל וחומר, דאיכא מאן דאמר דאין עונשין, כיון דניתן לדרוש מעצמו. אבל מהיקש חשיב כאילו מפורש הוא בתורה ושפיר עונשין עליו כדחזינן דרוצח ניתן להצילו בנפשו מהא דהוקש לנערה המאורסה.

(4) רואה חבירו טובע בנהר ולא הצילו, עבר בלא תעשה ד"לא תעמוד על דם רעך", ועובר נמי בעשה ד"אין מושיע לה" דילפינן מינה נמי דמצוה להציל את הרוצח בנפשו, וכל שכן שמצוה להושיע אדם מהריגה. אבל הרודף אחר חבירו להורגו ולא הצילו, איכא ביה רק משום עשה ד"אין מושיע לה". ומדכתיב "והשבות לו" דכתיב "לו" יתירא, ילפינן דחייב אף להצילו בממונו.

יב. (1) למאי דסלקא דעתין אתי לזכר ולנערה מאורסה, דהא כתיב נער וקרינן נערה ותרזויהו יתירא נינהו, [והתוס' כתבו דמדכתיב טובא נערה דרשינן להו], וליכא למילף נערה מוכר משום דזכר לאו אורחיה, ומאידך ליכא למילף זכר מנערה, משום דאיכא פגם גדול דנמאסת על ארוסה. ולמסקנא דילפינן להו משאר עריות, מדכתיב נער וקרינן נערה ממעטינן הבא על הבהמה, והעובר עבודה זרה והמחלל שבת. ולמאן דמחייב בעבודה זרה, ילפינן למעט רק שבת, ולמאן דמחייב אף בשבת, ילפינן רק למעט בהמה, ואידי דכתיב נער, קרינן נערה, וליכא הכא תרי יתורי.

(2) באופן שהיא עצמה אינה מקפדת, וכן באופן שכבר נפגמה, דהא אפגמה קפיד רחמנא. ולדעת ר' יהודה אף באומרת הניחו לו שלא יהרגנה, אין מצילין אותה בנפשו דהא כל מה דמצילין הוא מחשש שמא תמסור עצמה למיתה לבועל דאיכא גם איבוד נשמה וגם עבירה, ולהכי היכא דאומרת שלא תמסור עצמה למיתה, אין להצילה.

3) מבואר בכתובות דאיכא קנס באחותרו, ומוקמינן לה או למאן דאמר דהעראה היינו נשיקה, דמשעת העראה נפגמה ותו אין להצילה בנפשו, ושפיר יש לחייב קנס על גמר ביאה. או באופן שכבר באו עליה שלא כדרכה שכבר נפגמה. ואו באומרת הניחו לו שלא יתגרסה אליכא דר' יהודה דלא ניתן להצילה בנפשו. ואו במפותה דאינה מקפדת. ואו באופן שאפשר להצילה באחד מאיבריו של הרודף, דבכהאי גוונא אסור להורגו, ושפיר חייב קנס. והיכא דבא על אשת אחיו, כל שלא נתגרשה, כיון דאיכא חיוב מיתה, ליכא חיוב קנס. אבל אם נתגרשה, שפיר איכא קנס, ואיירי רק באופנים דלעיל. ולאופן דאיירי במפותה, כיון דכבר נתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה, צריך לאוקמי שלבסוף לא מחלה על הקנס. אי נמי דאיירי למאן דאמר קנסה לאביה. ואי נמי דעל קנס לעולם אינה יכולה למחול. והיכא דבא על בתו, לעולם איכא חיוב מיתה וליכא קנס.

4) לדעת רש"י בעינן דווקא השרת בתולין. ולדעת תוס' [בתירוחן אחד] לא בעינן השרת בתולין.

ג. 1) לדעת ר' יונתן בן שאול, אם אפשר להצילו באחד מאיבריו, אסור להורגו. ויליף לה מהא דאמרה תורה גבי "אם לא יהיה אסון ענשו יענשו" והא התם איירי במכוון להריגה, כדכתיב "ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש", ואי נימא דבכל גוונא אפשר להצילו בנפשו, אמאי חייב בדמי וולדות, הרי אף במיתה לזה וממון לזה איכא פטור דקלב"ם, אלא על כרחך דאיירי באופן שאפשר להצילו באחד מאיבריו, דבכהאי גוונא אין לו דין רודף דאין לו דמים.

2) הרודף עצמו ששברן פטור, משום דמתחייב בנפשו. והנרדף ששברן, אם הם של הרודף, פטור משום דאם ניתן להצילו בנפשו כל שכן שניתן להצילו בממונו. ואם הם של אחרים, חייב, דהא אסור להציל עצמו בממון חבירו. אבל הרודף אחר הרודף ששבר כלים אפילו של אחרים פטור, משום דאם נחייבו סופו שלא יבוא להציל.

3) לתנא דמתניתין, אין מצילין אותן בנפשן, וילפינן לה מדמיעט רחמנא דדוקא "נערה". נולמאן דאמר אין עונשין מן הדין, לא בעינן להאי מיעוטא. ולדעת רשב"י אף בעבודת כוכבים מצילין אותו בנפשו, דיליף לה מן הדין, דמה בפגם הדיוט ניתן להצילו בנפשו, כל שכן בפגם גבוה. ולדעת ר' שמעון בנו, אף המחלל שבת ניתן להצילו בנפשו, דילפינן חילול חילול מעבודת כוכבים נדבתרווייהו כתיב חילול גבי מיתה].

4) בכל המצוות יעבור ואל יהרג, משום דכתיב "וחי בהם" [והתוס' לקמן ע"ב העלו צד דהוא סברא]. וברציחה יהרג ואל יעבור, דלא אמרינן ביה "וחי בהם" משום דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי, וכן בעריות יהרג ואל יעבור, דילפינן להו מדהוקשה נערה מאורסה לרוצח. ובעבודת כוכבים, לדעת ר' ישמעאל יעבור ואל יהרג דכתיב "וחי בהם". ולדעת ר' אליעזר ילפינן מדכתיב "בכל נפשך ובכל מאורך" דחייב למסור נפש. ובפרהסיא, בכל גוונא יהרג ואל יעבור משום קידוש השם, וכן בשעת גזירת המלכות יהרג ואל יעבור שלא ירגילו הגויים להמריך את הלבבות לכך.

ד. 1) רש"י פירש דהוא שרוך הנעל, וכן הסיקו התוס', והיכא דיש שינוי בין ישראל לגויים או בצורת הקשר (רש"י) או בצבע הרצועות, אם הוא פרהסיא והיינו בפני עשרה מישראל, או דהוא שעת גזירת המלכות, חייב למסור נפש עליה, והוא שיש צד יהדות בדבר (רש"י). והיינו מטעם "ונקדשתי בתוך בני ישראל".

2) בנאנסה להבעל לגוי, דעת ר"ת דאין איסור בדבר ואינה חייבת למסור נפש, ואף אם הוא פרהסיא אינה חייבת למסור נפש משום דהוי קרקע עולם, ולדעת רבא שרי רק באופן שהגוי עושה להנאת עצמו. והיכא דנאנסה להבעל לישראל, לא מהני הא דקרקע עולם היא, וחייבת למסור נפשה. ודעת הריב"ם, דלעולם אינה חייבת למסור נפשה משום עריות, כיון דקרקע עולם היא ואינה פועלת כלום, ואף ברצח דמינה ילפינן, אם אינו פועל כלום אינו חייב למסור נפש, דבכהאי גוונא אדרבה אמרינן דמי יימר דדמא דההוא סומק טפי. ולדעת אביי, מהני האי טעמא אף לענין חילול השם דפרהסיא, ולדעת רבא רק בהנאת עצמן שרי.

3) היכא דהוא להנאת הגוי עצמו, דעת רבא דשרי, והיכא דהוא להעביר על דת, הוי כעבודה זרה ואסור.

4) ביארו תוס' דמספקא לן, האם רק בישראל דנאמר וחי בהם אינו חייב למסור נפש, אבל בן נח דלא כתיב ביה וחי בהם, ודאי דחייב למסור נפש, או דלמא דמסברא אין חייב למסור נפש, ומה דבישראל בעינן "וחי בם" היינו כהיכי דלא נילף מרוצח ונערה מאורסה. ואין להוכיח מהא דרך ז' מצוות נאמר להם, דאיכא למימר דקידוש השם היינו אבוזרייהו דהני מצוות. ולדעת רש"י פשטינן מההיא דאלישע אמר לנעמן לך בשלום, דלכל הפחות ביצעא אינו חייב למסור נפשו. ולדעת התוס', מהא דלא אמר לו דרך בצינעא שרי, מוכח דאינו מצווה בקידוש השם.